

УДК 821.161.3.09(092)

Дзмітрый Міхайлавіч Дрозд*аспірант 3-га года навучання Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы
Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі***Dmitry Drozd***3rd Year Postgraduate Student of the Yanka Kupala Institute of Literary Studies
of National Academy of Sciences of Belarus
e-mail: dmitriy_drozd@hotmail.com***БІАГРАФІЯ ПІСЬМЕННІКА
ЯК ІНСТРУМЕНТ, МЭТА І ПРАБЛЕМА ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА**

Разглядаецца важнасць стварэння навуковай біяграфіі пісьменніка, прыводзяцца прыклады рашэння літаратуразнаўчых задач, у якіх біяграфічныя звесткі адыгрываюць першачарговую ролю, напрыклад, пры атрыбучыі твораў невядомага і нават вядомага аўтарства. Прыводзяцца праблемы, якія прывялі да нязначнай колькасці ўжо створаных, а таксама новых навуковых біяграфій. Прапанаваны шляхі вырашэння гэтых праблем пры напісанні кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый у рамках патрабаванняў, якія прад'яўляюцца ВАК Рэспублікі Беларусь.

Ключавыя словы: біяграфія пісьменніка, навуковая біяграфія, літаратуразнаўства, атрыбучыя твораў, В. Дунін-Марцінкевіч, Г. В. Кісялёў, генеалогія, архівы.

Biography of the Writer as a Tool, Goal and Problem of Literary Criticism

The article discusses the importance of creating a scientific biography of a writer, provides examples of solving literary problems, in which biographical information plays a primary role. For example, when attributing works of unknown (and even, as it turned out, known) authorship. Problems leading to a small number of created and newly created scientific biographies are given. Ways of their solution are proposed when writing candidate and doctoral dissertations within the framework of the requirements of the Higher Attestation Commission of the Republic of Belarus.

Key words: biography of the writer, scientific biography, literary criticism, attribution of works, V. Dunin-Martsinkevich, H. V. Kisialiou, genealogy, archives.

Уводзіны

Важнасць стварэння біяграфіі пісьменніка відавочная, асабліва стварэння менавіта навуковай біяграфіі, пад якой мы разумеем падрабязную і дакументальна даказаную біяграфію, што ахоплівае ўсё жыццё чалавека (у ідэале, няхай, і ў агульных рысах таксама важныя звесткі аб жыцці бліжэйшых родных: бацькі, маці, братах, сёстрах, дзецях). Галоўнымі яе адрозненнямі ад біяграфіі мастацкай павінны быць максімальная праверка крыніц на дакладнасць з абавязковым іх указаннем, адсутнасць аўтарскіх выдуманых, фантазій, мастацкіх прыёмаў, суб'ектыўных ці ідэалагічна абумоўленых адзнак. Пасля на яе аснове могуць стварацца энцыклапедычныя артыкулы, пад-

ручнікі, навукова-папулярныя ці мастацкія творы. Але ці з'яўляецца стварэнне навуковай біяграфіі пісьменніка галіной даследавання філалагічных навук (у прыватнасці, беларускага літаратуразнаўства, гісторыі беларускай літаратуры)? Прывядзём тут некалькі аўтарытэтных меркаванняў і прыкладаў, каб падысці да разгляду існуючай, на наш погляд, праблемы, і прапануем магчымыя варыянты яе вырашэння.

Біяграфія пісьменніка як інструмент і мэта літаратуразнаўства

Г. В. Кісялёў, гісторык-архівіст па адукацыі, прысвяціў не адзін год свайго даследчыцкага жыцця пошуку, вывучэнню і публікацыі дакументаў, якія адкрываюць ці ўдакладняюць біяграфічныя дадзеныя дзясяткаў выбітных беларускіх літаратараў і грамадскіх дзеячаў – «сеібітаў вечнага», «пачынальнікаў». У пачатку раздзела «Прага дакладнасці» ў кнізе, якая з'яўляецца па сваёй сутнасці падручнікам літаратурнага крыніцазнаўства «Ад Чачота да Багушэвіча:

Навуковы кіраўнік – Ганна Мікалаеўна Кісліцына, доктар філалагічных навук, загадчык аддзела тэорыі і гісторыі літаратуры Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

Праблемы крыніцазнаўства і атрыбуцыі беларускай літаратуры XIX ст.», вучоны надае шмат увагі праблематыцы стварэння біяграфій. Г. В. Кісялёў прыводзіць цытаты з тэкстаў М. Танка, Ю. Тынянава, І. Чыгрынава, іспанскага пісьменніка, лаўрэата Нобелеўскай прэміі Каміла Хасэ Сэлы, Уільяма Сомерсет Моэма, акадэміка І. Замоціна і іншых аўтараў, якія пацвярджаюць важнасць біяграфічных звестак [1, с. 187–189]. Сцвярджаючы, што *«мы... не можам не прызнаць важнасці для літаратурнай навукі руплівых біяграфічных даследаванняў, самай пільнай увагі да асобы пісьменніка»*, Г. В. Кісялёў прыходзіць да высновы, што *«даследчык літаратуры павінен быць біёграфам»* [1, с. 188].

Д. С. Ліхачоў прызнаваў, што *«познание обязано быть объективно и точно»*, а *«в толкованиях смысла, содержания, идей произведения – литературоведение очень часто неточно»*. Гэта дае падставу не прызнаваць чыстае літаратуразнаўства навукай. Але *«литературоведение – это не одна наука, а различные науки, объединяемые единым материалом, единым объектом изучения – литературой... сочетание жёстких и нежёстких дисциплин»*. Сярод першых, што адрозніваюцца аб'ектыўнасцю і дакладнасцю і, уласна, і ператвараюць літаратуразнаўства ў навуку, Д. С. Ліхачоў называў вывучэнне біяграфій пісьменнікаў: *«Это важный раздел литературоведения, ибо в биографии писателя скрываются важные объяснения его произведений»*. Калі прыбраць дакладныя спецыяльныя дысцыпліны, у ліку якіх ён называў вывучэнне жыцця пісьменнікаў, то *«рассмотрение литературы не только потеряет точность – оно вообще исчезнет в хаосе произвола различных не подкреплённых специальным рассмотрением вопроса предположений и догадок»* [2].

Устанаўленне біяграфічных дадзеных мае і вялікае практычнае значэнне, у першую чаргу пры атрыбуцыі твораў невядомага (і нават, як аказалася, вядомага) аўтарства. Напрыклад, па дакладнасці апісання расстрэлу царскімі войскамі маніфестацыі 27 сакавіка (8 красавіка) 1861 г. у Варшаве, што з'яўляецца асноўнай часткай паэмы «Плынуць вятры...», Г. В. Кісялёў устанаўліў, што аўтар быў выдавочцам падзей. Ён паспрабаваў высветліць, хто з беларускіх

паэтаў быў у гэты час у гэтым горадзе: *«Хто ж аўтар паэмы “Плынуць вятры...”? Па дыхтоўнай фактуры твора відаць, што ён напісаны вельмі вопытным беларускім пісьменнікам. Такімі ў той час былі Дунін-Марцінкевіч, Вярыга-Дарэўскі, Каратынскі, Сыракомля, Вуль, Г. Марцінкевіч... Хто з іх быў у 1861 годзе ў Варшаве?»* [3, с. 315–316]. Прааналізаваўшы асаблівасці мовы паэмы, літаратурныя прыёмы і біяграфічныя дадзеныя патэнцыйных аўтараў, даследчык прыйшоў да высновы, што застаюцца толькі два кандыдаты: В. Дунін-Марцінкевіч і У. Сыракомля. На карысць аўтарства аднаго ці іншага навукоўцам былі прыведзены розныя аргументы, у тым ліку і біяграфічныя. Напрыклад, у якасці аднаго з плюсаў на карысць аўтарства У. Сыракомлі Г. В. Кісялёў прыводзіць тое, што словазлучэнне *«азноб паганы»* можа быць растлумачана ўстаноўленым біёграфамі фактам хваробы паэта ў гэты час. Такім чынам, і чыста літаратуразнаўчыя, і біяграфічныя дадзеныя выкарыстоўваліся нароўні як інструмент літаратуразнаўца. У сукупнасці яны даюць сур'ёзныя, няхай і не пераканаўчыя, падставы лічыць аўтарам гэтага твора В. Дуніна-Марцінкевіча. У зборы твораў паэта, выдадзеным у 2008 г. пад навуковай рэдакцыяй Г. В. Кісялёва, верш «Плынуць вятры...» уключаны складальнікам Я. Янушкевічам у раздзел «Dubia» [4, с. 489–500].

Кажучы аб гэтым дакладным і аб'ектыўным (у адрозненне ад шматлікіх літаратуразнаўчых адзнак, што часта застаюцца на ўзроўні здагадак «падобна» альбо «не падобна») інструменце, нельга не сказаць пра яго ўжыванне тым жа Г. В. Кісялёвым пры пошуку аўтарства двух галоўных ананімных паэм беларускай літаратуры – «Энеіда наываварат» і «Тарас на Парнасе». Нагадаем, што яшчэ на самым пачатку XX ст. М. В. Доўнар-Запольскі, Р. Зямкевіч, М. Янчук і М. Гарэцкі аўтарства апошняй прыпісвалі В. Дуніну-Марцінкевічу. У канцы XIX ст. напісаная рукой класіка паэма патрапіла ў калекцыю А. Ельскага, які быў упэўнены, што аўтар менавіта Марцінкевіч. І толькі сумневы даследчыкаў вярнулі «Тараса...» у разрад ананімных.

Сваю шматгадовую працу Г. Кісялёў увасобіў у кнігах «Загадка беларускай “Энеіды”» і «Пошукі імя». У 2005 г. абедзве манаграфіі выйшлі пад адной вокладкай у

кнізе «Жылі-былі класікі. Хто напісаў паэмы “Энеіда навыварат” і “Тарас на Парнасе”» [5]. Даследчык прыводзіць дзясяткі біяграфій патэнцыйных аўтараў, а таксама людзей, якія былі з імі звязаны. Так, толькі ў першых раздзелах «Загадкі беларускай “Энеіды”» гэта біяграфія І. П. Катлярэўскага (с. 19–22), В. М. Бадзянскага і яго атачэння (с. 27–32), П. Шафарыка (с. 32–46), Р. Падбярэскага (с. 49–60) і г. д.

Гаворачы аб важнасці біяграфічных звестак пры атрыбуцыі літаратурных твораў, мы не можам абысці ўвагай дыскусію аб аўтарстве «Пінскай шляхты». Яна бярэ пачатак з артыкула прафесара, доктара філалагічных навук Н. Б. Мячкоўскай, апублікаванага ў 2000 г. з катэгарычным загалоўкам «Винцент Дунин-Марцинкевич не был автором водевиля “Пинская шляхта”» [6]. З часам сфармаваліся два лагеры літаратуразнаўцаў: тых, хто падтрымаў Н. Б. Мячкоўскую (напрыклад, Аляксандр Ільін), і лагер праціўнікаў гэтай версіі (Г. Кісялёў, Я. Янушкевіч, М. Хаўстовіч [7, с. 90–96], Л. Тарасюк [8, с. 84–89] (артыкулы двух апошніх былі апублікаваны пад падзаглаўкам «Матэрыялы дыскусіі “ці быў Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч аўтарам “Пінскае шляхты”?»)). Вельмі цікава сачыць за ходам гэтай своеасаблівай літаратуразнаўчай бітвы, дзе абодва бакі абмяняліся некалькімі «стрэламі»-артыкуламі, актыўна выкарыстоўваючы ў сваіх доказах біяграфічны матэрыял.

Н. Б. Мячкоўская ў сваіх развагах нароўні выкарыстоўвае аргументы як біяграфічныя [6, с. 225–231], так і лінгвістычныя [6, с. 231–238]. У плане апошніх яна найбольш пераканаўчая, калі даказвае відавочнае: «Вывод: 1) для текста водевиля (в известных двух редакциях) пинский диалект был исходным; 2) перевод водевиля на литературный белорусский язык выполнен с потерями в ущерб смыслу и эстетическим достоинствам произведения» [6, с. 233].

Назваўшы гэтую выснову «глыбакадумнай», Г. Кісялёў іранічна заўважае: «Як быццам гэта было невядома з самага пачатку» [9, с. 89–104]. Тое, што гэта пераклад, было пазначана пры яе першай публікацыі: «Выправіў Я. Л-к... Твор гэты напісаны аўтарам пінчуцкай гаворкай... Выправлены на беларускі лад, ён друкуецца ў “Вольнай Беларусі” першы раз. З часам

“Вольная Беларусь” выдрукуе і аўтэнтык гэтага твора» [9, с. 90].

Не нашмат больш прэрэчанняў патраціў Г. Кісялёў і на другую частку літаратуразнаўчых доказаў, а менавіта праведзенага Н. Мячкоўскай параўнання «Пінскай шляхты» і «Залетаў». Назваўшы гэтую частку «лепшым раздзелам артыкула», апанент не марнаваў на яго шмат сіл: «Гэта сфера, дзе магчымы самыя розныя інтэрпрэтацыі, тлумачэнні, ацэнкі» [9, с. 90]. Гэтым прэрэчаннем Г. В. Кісялёў паўтарае думкі Дз. С. Ліхачова аб суб’ектыўнасці літаратуразнаўства без падтрымкі дакладнымі дадзенымі, якімі з’яўляюцца біяграфічныя звесткі.

Прывядзём і свой прыклад суб’ектыўнасці літаратуразнаўчых адзнак. Напрыклад, Н. Мячкоўская сцвярджае: «В авторской палитре в Залетах, как, впрочем, и в Гапоне и Вечарницах, иронии нет». Аднак часта нават прафесійнаму літаратуразнаўцу ХХ–ХХІ стст. складана вылучыць у тэксце тое, што было смешна чытачу і глядачу сяр. ХІХ ст. Напрыклад, у артыкуле «Няправільныя пераклады як крыніцы памылак у біяграфіі Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча» мы даказваем, што вядомая ўсім беларускім літаратуразнаўцам фраза «Мой герб такога роду, які налічвае дванаццаць ваяводаў!!» не толькі няправільны пераклад, але і незразумелая іронія: «Узвядзенне свайго роду да аднаго з дванаццаці ваяводаў нельга ўспрымаць інакш як самаіронію ці жарт, добра зразумелы сучаснікам Вінцэнта. Нейкая вясёлая самаіронія ці нават жартоўная споведзь гэтых радкоў відаць з напярэдняга і далейшага тэксту» [10, с. 24].

Такім чынам, В. Дунін-Марцінкевіч, безумоўна, выкарыстоўваў іронію і нават самаіронію ў сваіх тэкстах. Іншая справа, што паэт карыстаўся імі там, дзе палічыў дарэчным. Ды і там, дзе ён іранізаваў, мы ўжо можам гэтага не заўважыць. Невыпадка пры сучасных тэхналогіях у сацыяльных сетках часта выкарыстоўваюцца дадатковыя значкі, каб чытач мог зразумець думку аўтара толькі правільна. І побач з вядомым смайлікам, які падказвае чытачу, што аўтар жартуе, бракуе значка «іронія», бо гэта вельмі тонкі прыём і яго можна не заўважыць, дзе ён ёсць, і наадварот. На жаль, аўтары мінулага не расставілі нам падобных значкоў, і нам вельмі цяжка зразумець, на-

прыклад, калі нейкі ўмоўны аўтар усхваляе прыгоннае права ці самаўладдзе, то гэта праўда ці гэта горкая іронія. Для таго, каб гэта зразумець, нам трэба добра ведаць перакананні пісьменніка.

Г. Кісялёў надае больш увагі не падобным суб'ектыўным ацэнкам, а менавіта біяграфічным звесткам. Ён разбівае довады Н. Мячкоўскай і прыводзіць узамен свае: *«На вялікі жаль, даводзіцца канстатаваць, што даследчыца далёка не ўсімі крыніцамі валодае (прынамсі не ўсе крыніцы прыводзіць) і аналізуе іх вельмі аднабакова, прадузятая»* [9, с. 90]. Асноўным доказам, на якім пабудаваная гіпотэза Н. Мячкоўскай, з'яўляецца аргумент, які мы можам назваць лінгвістычна-біяграфічным (з іроніяй). Яна катэгарычна сцвярджае, што класік не ведаў пінскага дыялекту. На што Г. Кісялёў запырачыў: *«Сцвярджаць, што Дунін-Марцінкевіч не валодаў пінскім дыялектам, мы не маем права, бо сам пісьменнік такіх заяў не рабіў, а яго жыццё пры ўсіх несумненых здабытках беларускай літаратуразнаўчай навукі вывучана ўсе яшчэ недастаткова»* [9, с. 99]. Адзначым, што асноўнымі аргументамі абодва бакі вылучаюць біяграфічныя звесткі. І Н. Мячкоўская тут відавочна прайграе ў пераканаўчасці. Калі ў нас ёсць твор, напісаны на пінскім дыялекце паэтам, чыё аўтарства пацверджана і біяграфічнымі дадзенымі, то аргумента «не ведаў мовы», нам відавочна недастаткова. Можна быць дзясятка прычын, чаму В. Дунін-Марцінкевіч мог у нейкай ступені ведаць гэты дыялект. Таму нам бачыцца абавязковай «прэзюмпцыя невінаватасці», і менавіта на абвінавачанні ляжыць цяжкаясць доказаў, што аўтарам быў іншы чалавек.

Паўторымся, што абставінаў, пры якіх В. Дунін-Марцінкевіч ведаў, чуў ці вывучыў пінскі дыялект, можна быць шмат (тым больш, што гэтыя веды былі далёка не дасканалымі, як мы пакажам ніжэй). Дакладна вядома, што на Піншчыне, на Прыпяці і нават у самой вёсцы Альпень, дзе адбываюцца дзеянні «Пінскай шляхты», ён быў 12–13 мая 1849 г. і нават напісаў там два вершы: «Wiosna» («Вясна») і «Ргурес» («Прыпяць») [4, с. 346–348]. З цягам часу могуць быць знойдзены і іншыя сувязі паэта з гэтым рэгіёнам. Напрыклад, намі выяўлены дакумент, што яго родная цётка Кацярына з мужам Францыскам Дашкевічам ку-

пілі ў 1781 г. зямлю ў вёсцы Завідчыцы недалёка ад Пінска [4, арк. 1975–1975аб.]. Тэарэтычна, пасля смерці бацькі (Вінцэнт-Якуб нарадзіўся 23 студзеня, а Ян Марцінкевіч памёр 30 сакавіка 1808 г. – дата смерці бацькі выяўлена намі [10, с. 61–74]) дзіця цалкам магло нейкі час выхоўвацца ў цёткі на Піншчыне. Больш за тое, мы нават не ведаем, адкуль паходзіла маці класіка!

Цікавыя і чыста лінгвістычныя даследаванні мовы «Пінскай шляхты». Мовазнавец Ф. Клімчук прыйшоў да высновы, што яна характэрна для бліжэйшых акол Пінска, дакладна лакалізаваўшы яе ў сяле Купяціцы [12]. Хоць яно і знаходзіцца са зваротнага боку ад Пінска, але ад яго да Завідчыц усяго 15 км, што можна лічыць нязначнай адлегласцю ў маштабах усяго Палесся. Акрамя таго, даследчык адзначаў, што аўтар твора выкарыстоўвае нетыповыя для рэгіёна формы слоў. Напрыклад, слова «сэрца» ён піша як «сырцэ», «черт» – «чырт», «крепко» – «крыпко», «швед» – «швыд». Акрамя таго, «пінскім гаворкам характэрна паслядоўнае оканне (голова, молоко). У тэксе арыгіналу “Пінскай шляхты” часам суступае аканне» [12]. І ў той жа час аўтару вядомы такія ўнікальныя для мясцовых дыялектаў гук «умлаўт», нетыповы для літаратурных славянскіх моў. Усе гэтыя назіранні прыводзяць Ф. Клімчука да высновы: *«Аўтар “Пінскай шляхты” ведаў пінскія гаворкі добра, але не выдатна, і часам дапускаў памылкі»* [12]. Л. Тарасюк увагуле прыйшла да высновы: *«Мова персанажаў п'есы імітуе палескую гаворку. Але менавіта імітуе, а не перадае дакладна»* [8]. Такім чынам, мы бачым, што толькі лінгвістычнымі сродкамі немагчыма абвергнуць аўтарства В. Дуніна-Марцінкевіча.

Нельга не адзначыць, што вывучэнне біяграфіі пісьменніка з'яўляецца неад'емнай часткай вывучэння літаратуры ў школах і іншых навучальных установах. Па сутнасці, традыцыйныя падручнікі для старэйшых класаў пабудаваны па прынцыпе «спачатку біяграфія, потым – творы аўтара». Такім чынам, разуменне творчасці ідзе ад жыцця пісьменніка, у якім часта шукаюць паралелі з сюжэтнымі лініямі і перажываннямі герояў твора, а то і поўнаасцю аўтабіяграфічныя факты. *«У школьным курсе беларускай літаратуры невялікае месца належыць вывучэнню біяграфіі таго ці іншага*

пісьменніка. Але... вывучэнне жыццёвых фактаў творцы не ёсць самамэта ў літаратурнай адукацыі, а каштоўны арыентацыйны матэрыял, які дапаможа ў далейшым школьнікам спасцігнуць сутнасць мастацкіх твораў дадзенага аўтара, стане своеасаблівым ключом да разумення яго індыўдуальнай адметнасці» [13].

Аднак біяграфія гэта не толькі ключ да твораў. Прыклады з жыцця вядомага чалавека разглядаюцца педагогамі як дадатковы да літаратурных твораў дыдактычны матэрыял, здольны выхаваць у вучнях патрыятызм, працавітасць, адданасць ідэалам свабоды, творчасці, сяброўства і іншыя становачыя якасці. Таму ў педагогічных ВНУ вывучэнне біяграфій пісьменнікаў часам выводзіцца ў асобны прадмет (напрыклад, курс «Біяграфія пісателя: современные подходы к изучению» чытаецца ў Новасібірскім дзяржаўным педагогічным універсітэце), становіцца тэмай дысертацый і манаграфій метадыстаў у рамках педагогічных навук. Напрыклад, Брэсцкі абласны інстытут развіцця адукацыі 16 лютага 2022 г. праводзіў навучальныя курсы (вебінар) «Современные подходы к изучению биографии писателя: 20 приемов» для настаўнікаў рускай і беларускай мовы і літаратуры і кіраўнікоў метадычных аб'яднанняў па прадметах [14]. Але педагогі і метадысты не ствараюць біяграфіі літаратараў, яны толькі выкарыстоўваюць ужо створаныя гісторыкамі літаратуры матэрыялы.

Як мы ўжо паказалі, біяграфія літаратара з'яўляецца не толькі інструментам настаўніка літаратуры або «ключом» да літаратурных твораў. Але, акрамя гэтай, выдавочна-другараднай, дапаможнай функцыі, яна з'яўляецца і самастойным творам. Я. І. Пакусаеў піша: «Біяграфія – особый литературоведческий жанр, который требует широкого, разветвленного аппарата (разного рода указателей, источниковедческих комментариев и т. п.)» [15, с. 255]. Але мы не можам не скарыстацца яшчэ адной цытатай з фундаментальнай кнігі Г. У. Кісялёва: «Біяграфіі выдатных пісьменнікаў каштоўныя і самі па сабе, а не толькі як ключ да разумення творчасці. Асабістае і грамадскае, інтымнае і публічнае жыццё Пушкіна, Талстога, а на Беларусі Купалы, Коласа, Багдановіча, Дуніна-Марцінкевіча, Каліноўскага, Багушэвіча цікавіць кожнага да са-

мых малых драбніц. Гэта таксама дарагі здабытак нацыі» [1, с. 189].

Такім чынам, мы прыходзім да высновы (якую Г. В. Кісялёў з-за яе выдавочнасці, магчыма, назваў бы «глыбакадумнай»), што стварэнне біяграфіі пісьменніка з'яўляецца не толькі неразрыўнай часткай літаратуразнаўства, здольнай растлумачыць шмат што ў саміх літаратурных творах. Гэта асаблівы літаратуразнаўчы жанр і адзін са шляхоў вывучэння літаратуры, які сваёй дакладнасцю і аб'ектыўнасцю цвярджае літаратуразнаўства як навуку. Больш за тое, стварэнне біяграфіі пісьменніка з'яўляецца і адной з мэт літаратуразнаўства і ўзбагачае нацыянальную культуру.

Праблема стварэння навуковых біяграфій

Важнасць навуковай біяграфіі і ўвогуле біяграфічных дадзеных выдавочная. Але расійскі вучоны А. А. Дземчанка канстатуе: «Существующие научные биографии до сих пор крайне малочисленны. Приближающихся к ним по типу книг немного» [16]. Яшчэ больш суровую ацэнку становішчу навуковых біяграфій у Беларусі дае І. Запрудскі: «Катастрафічна мала вядома і пра саміх тагачасных твораў, біяграфіі буйнейшых з якіх акрэслены толькі ў вельмі агульных рысах. З жыццяпісу многіх літаратараў “другога эшалона” вядомы толькі эпізодычныя факты, а, здараецца, што і зусім нічога (акрамя прозвішча ці псеўданіма)» [17].

Нават навуковая біяграфія такога слупа беларускай літаратуры і тэатра як В. Дуніна-Марцінкевіча, нягледзячы на мноства прысвечаных яму кніг, даследаванняў, артыкулаў, так і не створана. Яшчэ ў 1992 г. Я. Янушкевіч пісаў: «Нам вядома да крыўднага мала, так мала, што кожны новы эпізод набывае адметную вагу і значэнне, асабліва калі думаць пра стварэнне біяграфіі “чалавека, які даў першыя ўзоры новай беларускай літаратуры”. Спраца не выпадае, бо насампраўдзе ні навукавай, ні мастацкай біяграфіі самага буйнога з катгорты нашых пачынальнікаў так і не напісана» [18, с. 4]. З часу стварэння гэтага артыкула прайшло ўжо 30 гадоў, знойдзена і напісана вельмі шмат, але поўнай навуковай біяграфіі як не было, так і няма. Вядома, даследчы працэс не стаіць на месцы:

штомесяц пішуцца дзясяткі літаратурных прац. Калі мы паглядзім, напрыклад, на зборнік артыкулаў па матэрыялах канфэрэнцыі, прысвечанай 200-годдзю В. Дуніна-Марцінкевіча, то ўбачым: амаль усе яны ўяўляюць сабой аналіз саміх тэкстаў («*духоўны ідэал і мастацкая культура*», «*ідэя братэрства*», «*філасофія сацыяльнай гармоніі ў творчасці*», «*паэтыка*», «*паэтычны эпас*», «*вобразны змест*» [19]), а не новыя даследаванні біяграфіі класіка.

Гэтае становішча можна паспрабаваць растлумачыць аргументамі, што прывёў А. Дземчанка: «*Одна из причин редкого обращения литературоведов к научным биографиям заключается, вероятно, в их особой трудоемкости: научно-биографические изучения требуют многолетних усилий. Другая причина кроется, по-видимому, в недостаточной теоретической разработанности типа исследования*» [16]. Вядома, для таго, каб вывучыць, напрыклад, жаночыя ці мужчынскія персанажы, сістэму вобразаў і паэтыку ў творчасці асобнага пісьменніка ці паэта, не трэба гадамі сядзець у архівах розных краін без гарантыі знайсці патрэбную інфармацыю. А трэба адзначыць, што дрэнная (а па некаторых рэгіёнах Беларусі катастрофічная) захаванасць беларускіх архіваў, іх празмерная раскіданасць па розных краінах (Беларусь, Літва, Расія, Украіна, Польшча), шматмоўнасць крыніц (руская, польская, латынь) не толькі ўскладняюць пошук, але і ўвогуле не гарантуюць поспеху нават элементарнага генеалагічнага пошуку па людзях, што жылі на нашай тэрыторыі ў канцы XIX і нават у першай палове XX ст. Не гаворачы пра лёсы людзей, якія жылі ў першай палове XIX ст. і раней. Можна патраціць месяцы і нават гады на пошук дакладнай даты нараджэння, шлюбу ці смерці пісьменніка і не знайсці яе, нават у выпадку, калі патрэбныя дакументы не загінулі ў шматлікіх войнах і пажарах, а рэальна існуюць.

Выкажам і трэцюю прычыну адсутнасці навуковых біяграфій пісьменнікаў ці асобных біяграфічных даследаванняў, актуальную для Беларусі. Абмовімся, што гаворка ідзе не пра планавыя навуковыя даследаванні, а пра перспектывы напісання кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый. У раздзеле філалагічных навук з «Паспорта спеціальностей», апублікаванага на сайце

Вышэйшай атэстацыйнай камісіі (БАК) Рэспублікі Беларусь [20], ні ў «Літаратуразнаўстве», ні ў «Мовазнаўстве» ў формулах спецыяльнасцяў і галінах даследаванняў няма «біяграфіі пісьменніка». Згодна з азначэннем, «*беларуская літаратура – гэта навуковая спецыяльнасць, якая прадугледжвае даследаванне развіцця нацыянальнай літаратуры як мастацтва слова, яе паходжанне, сутнасць і грамадска-культурныя сувязі, заканамернасці гісторыка-літаратурнага працэсу, спецыфіку творчасці беларускіх пісьменнікаў, іх ролю ў развіцці традыцый нацыянальнага і сусветнага мастацтва*» [21]. Такім чынам, у межах гэтай спецыяльнасці мы можам вывучаць спецыфіку творчасці, але не само жыццё беларускіх пісьменнікаў. Аднак у нас выклікае сумнеў, што «*стварэнне цэласнай канцэпцыі гісторыі беларускай літаратуры*» [21], у чым сярод іншага заключаецца сацыяльна-культурнае значэнне і вырашэнне праблем спецыяльнасці «Беларуская літаратура», магчыма без стварэння максімальна дакладных, падрабязных навуковых біяграфій беларускіх пісьменнікаў.

Такая ж праблема прысутнічае па спецыяльнасцях «Руская літаратура» і «Літаратура народаў краін замежжа». Больш за тое, стварэнне біяграфіі творцы застаецца па-за межамі і мастацтвазнаўства, дзе жыццёвы шлях кампазітара, музыканта, скульптара або мастака не з’яўляецца ні аб’ектам, ні прадметам, ні нават адной з галінаў даследавання. І толькі ў спецыяльнасці «Айчынная гісторыя» знаходзім галіну даследавання, у якой можа разглядацца праблема вывучэння біяграфіі: «*Персоналии, их вклад в социально-экономическое, общественно-политическое развитие и духовно-культурное наследие Беларуси*». Хоць, калі прытрымлівацца вызначэння літаральна, то і тут асноўным з’яўляецца не само жыццё персаналіі, а яе дзейнасць.

Такім чынам, мы бачым наяўнасць пэўнай праблемы, што не садзейнічае стварэнню навуковых біяграфій пісьменнікаў і ўвогуле творцаў у рамках напісання кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый філалагічных або мастацтвазнаўчых навук. Не вырашана гэтая праблема і ў рамках гістарычнай навукі, бо стварэнне біяграфіі літаратара патрабуе вельмі глыбокіх прафесійных ведаў менавіта літаратуразнаўства, творчасці пэўнага пісьменніка, літаратурных плыняў,

жанраў і інш. Па сутнасці, стварэнне біяграфіі пісьменніка знаходзіцца на стыку літаратуразнаўства і гісторыі і патрабуе прафесійных навыкаў і ведаў як літаратуразнаўцы, так і гісторыка (у тым ліку, досвед працы ў архівах).

Менавіта пра *гісторыка-літаратурнае даследаванне* кажа Г. Кісялёў у самых першых радках сваёй кнігі «Ад Чачота да Багушэвіча...» [1, с. 3] і пра *«гісторыка-літаратурныя пошукі»* [3, с. 322]. А кнігі «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе» вучоны назваў *«своеасаблівым гісторыка-літаратурнай дылогіяй»* [5, с. 5]. Ва ўступе да першай ён піша: *«Паклічам на дапамогу літаратуразнаўству гісторыю. Мы можам разгадаць векавую загадку, калі будзем уважліва вывучаць і супастаўляць усе сведчанні»* [5, с. 26]. Аналізубчы вынікі дзейнасці Г. Кісялёва, доктар філалагічных навук, прафесар Адам Мальдзіс вагаецца ў вызначэнні, хто ж ён быў: *«гісторыка-літаратуразнавец (ці літаратуразнавец-гісторык)»* [22, с. 5].

У той жа час праблема стварэння біяграфіі пісьменніка ў рамках толькі літаратуразнаўства поўнаасцю вырашана ў некаторых краінах на постсавецкай прасторы. Так, у пашпартах навуковых спецыяльнасцей, апублікаваных ВАК Расійскай Федэрацыі, у спецыяльнасці «10.01.01. Русская литература» асобным пунктам значыцца: *«7. Биография и творческий путь писателя»* [23]. Яшчэ большую «легалізацыю» гэтыя даследаванні атрымалі ва Украіне, дзе сярод галінаў даследавання па філалагічных навук адрозна па трох спецыяльнасцях (10.01.01 Украінская літаратура, 10.01.02 Раская літаратура і 10.01.04 Літаратура замежных краін) значыцца: *«наукові біографії письменників»*, а ў спецыяльнасці «10.01.03 Літаратура славянскіх народаў» – *«життя і творчість окремих письменників»* [24].

Варыянты вырашэння праблемы стварэння навуковых біяграфій у рамках патрабаванняў ВАК Рэспублікі Беларусь

Ці магчыма вырашэнне праблемы стварэння навуковай біяграфіі пісьменніка пры напісанні кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый ў рамках існуючых, устаноўленых ВАК Рэспублікі Беларусь для філалагічных навук аб'ектаў, прадметаў і галінаў даследаванняў? Выкажам меркаванне, што частковае

вае вырашэнне гэтай праблемы магчыма. Паколькі аб'ектам даследавання ў спецыяльнасці «Беларуская літаратура» з'яўляюцца ў ліку іншага *«надрукаваныя і архіўныя матэрыялы»*, а менавіта яны з'яўляюцца галоўнай крыніцай для стварэння навуковай біяграфіі, то тут няма ніякіх супярэчнасцей.

Што да прадметаў даследавання, то, хаця ў вызначэнні ВАК няма канкрэтнага ўказання, мы не можам пагадзіцца, што прадметам даследавання з'яўляюцца толькі творы саміх літаратараў, але не працы літаратуразнаўцаў. Кожная навука вывучае не толькі заяўлены аб'ект і прадмет свайго даследавання, але і бесперапынна вывучае і ўдасканальвае саму сябе: фізікі вывучаюць працы фізікаў, гісторыкі – гісторыкаў, а літаратуразнаўцы – літаратуразнаўцаў. У прыведзеным вышэй прыкладзе Г. Кісялёў і яго аднадумцы вывучылі і раскрытыкавалі артыкул Н. Б. Мячкоўскай. Але яе поўнаасцю або часткова падтрымалі іншыя вучоныя. Пачалася дыскусія, якую мы можам назваць не толькі навуковай, але і «ўнутрынавуковай», бо праходзіць яна ў асноўным у рамках адной навукі – літаратуразнаўства. І такія дыскусіі з'яўляюцца абавязковым інструментам любой навукі. Такім чынам, наша выснова, што прадметам літаратуразнаўства з'яўляюцца і працы саміх літаратуразнаўцаў, настолькі відавочна, што мы можам яшчэ раз выкарыстаць эпітэт Г. Кісялёва і назваць яе *«глыбакадумнай»*.

Вышэй мы спасылаліся на меркаванне Я. Пакусаева, што *«біографія – асобны літаратурна-навуковы жанр»* [15, с. 255]. Аднак многія біяграфічныя даследаванні беларускіх літаратуразнаўцаў былі апублікаваны не як навуковыя тэксты (манаграфіі, дысертацыі, навуковыя артыкулы), а як навукова-папулярныя (напрыклад, «Жылібылі класікі...» Г. Кісялёва) і нават як літаратурна-мастацкія выданні (напрыклад, «Зямля кенатафаў» [25], «За архіўным парогам» [18] Я. Янушкевіча, «Я: Праўдзівыя апошнія пра твай і мой радавод» У. Ліпскага [26]). Часта гэтыя тэксты бліжэй не да навуковага тэксту, а да эсэ, г. зн. з'яўляюцца літаратурнымі творами.

Менавіта так вызначыў А. Мальдзіс першую кнігу Г. Кісялёва: *«“Сейбіты вечнага” – гэта зборнік з чатырох артыкулаў-эсэ»* [22, с. 3]. У. Арлоў ахарактарызаваў гэтую ж кнігу крыху па-іншаму: *«Кніга чыта-*

лася, быццам гістарычны раман» [27, с. 5]. Сам Г. Кісялёў вызначыў свой жанр «кверэнды»: «Гучнае, як заўсёды, загадкава ўзнёслае лацінскае слова “quaerenda” азначае “рэч, якую шукаюць”. Так ці амаль так (kwerenda) нашы бліжэйшыя суседзі і партнёры па гісторыі палякі называюць вучоныя пошукі ў архівах і бібліятэках» [3, с. 272]. Доктар філалагічных навук Г. М. Кісліцына пайшла яшчэ далей і, па сутнасці, дала азначэнне гэтага жанру: «Абраны даследчыкам жанр кверэндаў з поўным на тое правам... можна назваць і дэтэктывам і “гісторыяй прыгод навукоўца”. Прычым і легкавеснае “дэтэктыў” і сур’ёзнае “гісторыя” аднолькава адпавядаюць вызначэнню гэтага жанру» [28, с. 445]. Такім чынам, мы прыходзім да высновы, што самі літаратуразнаўчыя даследаванні часта з’яўляюцца няхай і своеасаблівай, але літаратурай, што ўжо на цалкам законнай (г. зн. вызначанай ВАК Рэспублікі Беларусь) падставе робіць іх прадметам вывучэння.

Пункт 7 са спісу галінаў даследавання прадугледжвае: «*Тыпы і спосабы мастацкага мыслення пісьменніка. Аўтар і яго прысутнасць у творы*». Другая частка дае нам варыянт шырокай інтэрпрэтацыі, бо слова «аўтар» мы не можам прачытаць інакш як аўтар ва ўсёй сукупнасці: яго біяграфія, асоба, талент, творы і г. д. І калі біяграфіі няма або яна не поўная, то нам трэба яе стварыць альбо верыфікаваць. Але нават калі паспрабаваць інтэрпрэтаваць гэтую вобласць даследавання вузка, што магло быць сфармулявана як «прысутнасць аўтара ў творы», то вызначыць гэтую прысутнасць немагчыма без ведання яго біяграфіі. Падчас чытання любога твора абавязкова ўзнікае выява аўтара. Д. Л. Карпаў у падручніку «Введение в литературоведение» піша: «*Образ автора – своеобразная проекция автора в тексте, условный представитель автора в художественном мире. Это интенция автора, совокупность его представлений о мире, идеологической позиции, которые читатель вычленяет в ходе прочтения произведения, выстраивая свой индивидуальный “авторский портрет”, образ собеседника, с которым он общается при чтении произведения. В значительной степени образ автора зависит от осведомленности читателя о биографии реального автора*» [29, с. 58].

Напрыклад, каб вызначыць прысутнасць В. Дуніна-Марцінкевіча ў яго творы «Халімон на каранацыі», нам як чытачам трэба ведаць хаця б мінімум інфармацыі. Напрыклад, ці мела гэтае паэтычнае падарожжа пад сабой рэальныя (аўтабіяграфічныя) падставы? Ці гэта пераказ пачутай ад кагосьці іншага гісторыі? Або гэта поўная фантазія геніяльнага паэта? Наогул, ці быў В. Дунін-Марцінкевіч у Маскве? І тут, нягледзячы на ўсе даследаванні біяграфіі паэта, у нас пакуль што няма адказу. Дакладней, няма пераканаўчага адказу, а ёсць толькі гіпотэзы. Так У. Ліпскі меркаваў, што вясмянацацігадовы В. Марцінкевіч быў «*на благу*» ўзяты на каранацыю Мікалая I у 1826 г. менскім біскупам Мацвеем Ліпскім [26, с. 81–82]. На гэта яму запырачыў Я. Янушкевіч: «*Выказаныя развагі белетрыста сведчаць, што аўтар папулярных нарысаў не ўчытаўся ў тэкст самой аповесці, якая пачынаецца малюнкам масавага вяртання апалчэнцаў*» [30, с. 24]. Адзіным прыдатным варыянтам апанент бачыць каранацыю Аляксандра II, якая праходзіла ў Маскве 26 жніўня 1856 г. Па свежых уражаннях і быў напісаны твор «Халімон на каранацыі». Адзначым, што вучоны не толькі чытае «*папулярныя нарысы*» «*белетрыста*», але і вымушаны адказваць на іх у сваёй кнізе, каб сваім аўтарытэтам выправіць дапушчаную памылку, якая ўносіць у біяграфію В. Дуніна-Марцінкевіча недакладны факт. Калі гэтага не рабіць, то такія «*факты*» рана ці позна могуць трапіць у энцыклапедыі ды падручнікі.

Гэтая дыскусія цікавая і ў тым плане, што дазваляе нам за кожнай біяграфіяй, выкананай у літаратурна-мастацкім фармаце, убачыць аўтара і яго прысутнасць у творы. У. Ліпскі вельмі хацеў пазначыць тую ролю, якую адыграў у лёсе маладога Вінцэнта Марцінкевіча яго аднафамілец – біскуп Мацвей Ліпскі. І ён яе ўбачыў, заплёшчыўшы вочы на відавочныя несупадзенні. Такім чынам, з’явіўся «біяграфічны факт» прысутнасці В. Дуніна-Марцінкевіча на каранацыі Мікалая I у 1826 г. Або, напрыклад, яго версія пра тое, што «*ключом да стварэння “Пінскай шляхты”, верыцца, стала “Справа № 39”, заведзеная ў Мінскай духоўнай кансісторыі па загадзе Мінскага губернскага праўлення*» [26, с. 85]. Не важна, што справа мала супадае па сваім

змесце з сюжэтам, які разыгрываецца ў «Пінскай шляхце». Галоўнае, што ў справе згадваюцца Цюхай-Ліпскія. На гэта, прызнаўшы нейкія цікавыя назіранні, ужо вымушаны быў даць адказ Г. В. Кісялёў: «*Разам з тым ёсць у кнізе У. Ліпскага і перабольшанні... Усё-такі калізій п'есы і справы № 39 значна адрозніваліся*» [9, с. 96]. Зноў жа літаратуразнавец чытае, аналізуе, у нечым падтрымлівае, у нечым спрачаецца з літаратурна-мастацкім выданнем, бо калі гэта не будуць рабіць вучаныя, то гэтыя памылкі, *перабольшанні*, а падчас і фантазіі могуць стаць «навуковым фактам».

На жаль, падобныя падгонкі фактаў пад свае канцэпцыі з'яўляюцца не адзіным недахопам ненавуковых біяграфій і публікацый. Найбольшую небяспеку, на наш погляд, складае менавіта падвойная прырода падобнага жанру, калі рэальныя архіўныя дакументы змешваюцца з аўтарскай мастацкай выдумкай, версіямі, а то і верай. Часта бывае немагчыма аддзяліць факт ад выдумкі, бо далёка не заўсёды аўтар пакідае нам ключы кшталту фразы «*хочацца верыць*», «*верыцца*» [26, с. 82, 85] і да т. п.

Адзначым, што большасць падобных публікацый, як правіла, не маюць спасылак на крыніцы. Калі, напрыклад, газетныя публікацыі і не патрабуюць гэтага, то даследчыкі часта скупяцца ў сваіх кнігах дзяліцца архіўнымі рэквізітамі знойдзеных імі спраў, або ставяць спасылкі на свае ж артыкулы і кнігі (дзе гэтых спасылак на першакрыніцу

таксама няма). Зразумела жаданне даследчыка выпіснуць максімум са знойдзенай ім справы ці дакумента, напісаць артыкулы, а то і кнігі. Але для стварэння навуковай біяграфіі і навукі ў цэлым гэта ўяўляе вялікую праблему. Па сутнасці, мы вымушаныя не толькі верыць на слова іншым даследчыкам, не маючы магчымасці праверкі іх працытання дакумента, але і асуджаныя на паўторны пошук першакрыніцы.

Заклучэнне

Такім чынам, пры літаральным працытання патрабаванняў ВАК Рэспублікі Беларусь стварэнне біяграфіі пісьменніка пры напісанні кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый нам уяўляецца праблематычным. Але гэта магчыма як:

1) пошук аўтара і яго прысутнасці ў яго творах (згодна з п. 7 галінаў даследавання);

2) вывучэнне асаблівасця літаратурнага жанру («жанр кверэндаў»);

3) верыфікацыя ўжо створаных біяграфічных твораў літаратуразнаўцаў, якія можна аднесці да літаратурна-мастацкіх і навукова-папулярных выданняў, г. зн. да літаратуры.

Актуальным з'яўляецца вычлененне з гэтых тэкстаў недакладнай і, наадварот, дакументальнай інфармацыі і пошук яе крыніц. Усё гэта можа быць скарыстана ў далейшым для стварэння ўжо навуковых біяграфій.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Кісялёў, Г. В. Ад Чачота да Багушэвіча: Праблемы крыніцазнаўства і атрыбуцыі беларускай літаратуры XIX ст. / Г. В. Кісялёў ; навук. рэд. В. А. Чамярыцкі ; НАН Беларусі, Ін-т літ. імя Я. Купалы. – 2-е выд. – Мінск : Беларус. навука, 2003. – 426 с.
2. Лихачев, Д. С. Еще раз о точности литературоведения [Электронны рэсурс] / Д. С. Лихачев // Рус. лит. – 1961. – № 1. – С. 84–88. – Рэжым доступу: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/PAPERS/LITRA/LIKHACHEV.HTM>. – Дата доступу: 10.11.2022.
3. Кісялёў, Г. В. Сыракомля ці Дунін-Марцінкевіч? Беларуская паэма пра варшаўскія падзеі 1861 года / Г. В. Кісялёў // Смак беларушчыны / уклад. Л. Г. Кісялёва, прадм. У. А. Арлова. – Мінск : Лімарыус, 2013–2014. – 498 с.
4. Дунін-Марцінкевіч, В. Збор твораў : у 2 т. / В. Дунін-Марцінкевіч ; уклад. падрыхт., пер. Я. Янушкевіч. – Мінск : Маст. літ., 2008. – Т. 2 : Вершаваныя аповесці і апавяданні, вершы, публіцыстыка, лісты і пасланні, пераклады. – 598 с.
5. Кісялёў, Г. В. Жылі-былі класікі. Хто напісаў паэмы «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе» / Г. В. Кісялёў. – Мінск : Беларус. навука, 2005. – 549 с.
6. Мечковская, Н. Б. Винцент Дуниин-Марцинкевич не был автором водевиля «Пинская шляхта» / Н. Б. Мечковская // Wiener Slawistischer Almanach. – 2000. – № 46. – С. 225–238.

7. Хаўстовіч, М. Загадка «Пінскае шляхты»? / М. Хаўстовіч // Пр. каф. гісторыі беларус. літ. Белдзяржуніверсітэта : навук. зб. – Мінск, 2002. – Вып. 2. – С. 90–96.
8. Тарасюк, Л. Загадка аўтарства «Пінскай шляхты» / Л. Тарасюк // Пр. каф. гісторыі беларус. літ. Белдзяржуніверсітэта : навук. зб. – Мінск, 2002. – Вып. 2. – С. 84–89.
9. Кісялёў, Г. В. «Пінская шляхта»: праблемы тэксталагіі і атрыбуцыі / Г. В. Кісялёў // Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч у еўрапейскім кантэксце : матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф., прысвеч. 200-годдзю Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Мінск, 5–6 лют. 2008 г. / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы ; навук. рэд. В. А. Максімовіч. – Мінск : Беларус. навука, 2008. – С. 89–104.
10. Дрозд, Д. М. Няправільныя пераклады як крыніцы памылак у біяграфіі Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча / Д. М. Дрозд // Роднае слова. – 2022. – № 3.
11. Пінскі земскі суд 1779–1781 // Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. – Ф. 1777. Воп. 1. Спр. 12. Арк. 1975–1975адв.
12. Клімчук, Ф. Пра мову п’есы «Пінская шляхта» [Электронны рэсурс] // Ф. Клімчук // Гістарычная Брама : гіст.-краязн. часоп. / выд. і рэд. М. Сінкевіч. – 2010. – № 1. – С. 143–150. – Рэжым доступу: <http://brama.brestregion.com/nomer25/artic17.shtml>. – Дата доступу: 18.11.2022.
13. Руцкая, А. В. Методыка выкладання беларускай літаратуры [Электронны рэсурс] : вучэб. дапам. / А. В. Руцкая, М. У. Грынько. – Мінск : Выд-ва Граўцова, 2010. – 184 с. – Рэжым доступу: http://ebooks.grsu.by/vikl_bel_lit/tema-23-vyvuchenne-biyagrafii-pismennika.htm. – Дата доступу: 20.11.2022.
14. Современные подходы к изучению биографии писателя: 20 приемов [Электронны рэсурс] / Брест. обл. ин-т развития образования. – Рэжым доступу: <https://boiro.by//сервис/архив-мероприятий/document-176703.html>. – Дата доступу: 13.11.2022.
15. Покусаев, Е. Особый литературоведческий жанр // Е. Покусаев // Вопр. лит. – 1973. – № 10.
16. Демченко, А. А. Научная биография писателя как тип литературоведческого исследования [Электронны рэсурс] / А. А. Демченко. – Рэжым доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n-nauchnaya-biografiya-pisatelya-kak-tip-literaturovedcheskogo-issledovaniya-statya-pervaya>. – Дата доступу: 20.11.2022.
17. Запрудскі, І. Інтымны «дзённік» Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча [Электронны рэсурс] / І. Запрудскі // Пр. каф. гісторыі беларус. літ. Белдзяржуніверсітэта : навук. зб. – Мінск, 2002. – Вып. 3. – С. 48–58. – Рэжым доступу: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/32908/1/Інтымны%20дзённік%20Вінцэнта%20Дуніна-Марцінкевіча.pdf>. – Дата доступу: 20.11.2022.
18. Янушкевіч, Я. За архіўным парогам. Беларуская літаратура XIX–XX стагоддзяў у святле архіўных пошукаў / Я. Янушкевіч. – Мінск : Маст. літ., 2002. – 381 с.
19. Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч у еўрапейскім кантэксце : матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф., прысвеч. 200-годдзю Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Мінск, 5–6 лют. 2008 г. / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы ; навук. рэд. В. А. Максімовіч. – Мінск : Беларус. навука, 2008. – 295 с.
20. Паспорта спеціальностей [Электронны рэсурс] // Высшая аттестационная комиссия Республики Беларусь. – Рэжым доступу: <https://www.vak.gov.by/pasport?title=10>. – Дата доступу: 12.11.2022.
21. 10.01.01 – белорусская литература [Электронны рэсурс] / Высшая аттестационная комиссия Республики Беларусь. – Рэжым доступу: <https://www.vak.gov.by/node/3938>. – Дата доступу: 12.11.2022.
22. Мальдзіс, А. Кніга першая – кніга апошняя / А. Мальдзіс // Сейбіты вечнага : арт. пра беларус. пісьменнікаў і дзеячаў рэвалюцыйнага руху 1863 года ; Скарынаўская сімволіка: вытокі, традыцыі, інтэрпрэтацыі / Г. Кісялёў ; навук. рэд. В. А. Чамярыцкі. – Мінск : Медысонт, 2009. – 544 с.
23. Паспорта научных специальностей [Электронны рэсурс] // Высшая аттестационная комиссия (ВАК) при Министерстве науки и высшего образования Российской Федерации. – Рэжым доступу: <http://arhvak.minobrnauki.gov.ru/316>. – Дата доступу: 12.11.2022.
24. Паспорта научных специальностей [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://asp.knu.ua/doc/Pasport/10.00.00/10.01.01.pdf>. – Дата доступу: 12.11.2022.

25. Янушкевіч, Я. Зямля кенатафаў / Я. Янушкевіч. – Мінск : Выд. В. Хурсік, 2009. – 264 с.
26. Ліпскі, У. Я. Праўдзівы аповяд пра твой і мой радавод / У. Ліпскі. – Мінск : Беларусь, 1998. – 318 с.
27. Арлоў, У. Сейбіт вечнага / У. Арлоў // Смак Беларускай / уклад. Л. Г. Кісялёва ; прадм. У. А. Арлова. – Мінск : Лімарыус, 2013. – 498 с.
28. Кісліцына, Г. М. Жанр кверэндаў у кнігах Г. Кісялёва / Г. М. Кісліцына // Беларуская літаратура і літаратуразнаўства : зб. навук. арт. : да 90-годдзя Ін-та літаратуразнаўства імя Янкі Купалы ; уклад. Н. В. Якавенка ; навук. рэд. І. В. Саверчанка. – Мінск : Беларус. навука, 2022.
29. Карпов, Д. Л. Введение в литературоведение : учеб. пособие / Д. Л. Карпов ; Яросл. гос. ун-т им. П. Г. Демидова. – Ярославль : ЯрГУ, 2015. – 108 с.
30. Янушкевіч, Я. Патрыярх Беларускай / Я. Янушкевіч // Збор твораў : у 2 т. / В. Дунін-Марцінкевіч ; уклад. з тэкст. падрыхт., прадм., перакл. і камент. Я. Янушкевіча. – Мінск : Маст. літ., 2007. – Т. 1 : Драматычныя творы, вершаваныя аповесці і апавяданні. – 494 с.

REFERENCES

1. Kisialiou, H. V. Ad Chachota da Bahushevicha: Prablemy krynicaznaustva i atrybucyi bielaruskaj litaratury XIX st. / H. V. Kisialiou ; navuk. red. V. A. Chamiarycki ; NAN Bielarusi, In-t lit. imia Ya. Kupaly. – 2-je vyd. – Minsk : Bielarus. navuka, 2003. – 426 s.
2. Likhachiov, D. S. Jshchio raz o tochnosti litieraturoviedienija [Elieكتروнный ресурс] / D. S. Likhachiov // Rus. lit. – 1961. – № 1. – S. 84–88. – Rezhym dostupu: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/PAPERS/LITRA/LIKHACHEV.HTM>. – Data dostupu: 10.11.2022.
3. Kisialiou, H. V. Syrakomla ci Dunin-Marcinkievich? Bielaruskaja paema pra varshauskija padziei 1861 hoda / H. V. Kisialiou // Смак беларушчынны / уклад. Л. Г. Кісяліова, прадм.: У. А. Арлова. – Мінск : Лімарыус, 2013–2014. – 498 с.
4. Dunin-Marcinkievich, V. Zbor tvorau : u 2 t. / V. Dunin-Marcinkievich ; уклад. падрыхт., pier. Ya. Yanushkievich. – Minsk : Mast. lit., 2008. – Т. 2 : Viershavanyja apoviesci i apaviadanni, viershy, publicystyka, listy i paslanni, pieraklady. – 598 s.
5. Kisialiou, H. V. Zhyli-byli klasiki. Khto napisau paemy «Eneida navyvarat» i «Taras na Parnasie» / H. V. Kisialiou. – Minsk : Bielarus. navuka, 2005. – 549 s.
6. Miechkovskaja, N. B. Vincent Dunin-Marcinkievich nie byl avtorom vodevilia «Pinskaja shliakhta» / N. B. Miechkovskaja // Wiener Slawistischer Almanach. – 2000. – № 46. – S. 225–238.
7. Khaustovich, M. Zahadka «Pinskaje shliakhty»? / M. Khaustovich // Pr. kaf. historyi bielarus. lit. Bieldziarzhuniviersiteta : navuk. zb. – Minsk, 2002. – Vyp. 2. – S. 90–96.
8. Tarasiuk, L. Zahadka autarstva «Pinskaj shliakhty» / L. Tarasiuk // Pr. kaf. historyi bielarus. lit. Bieldziarzhuniviersiteta : navuk. zb. – Minsk, 2002. – Vyp. 2. – S. 84–89.
9. Kisialiou, H. V. «Pinskaja shliakhta»: prablemy tekstalohii i atrybucyi / H. V. Kisialiou // Vincent Dunin-Marcinkievich u jeurapiejskim kanteckscie : materyjaly Mizhnar. navuk.-prakt. kanf., prysviech. 200-hoddziu Vincenta Dunina-Marcinkievicha, Minsk, 5–6 liut. 2008 g. / NAN Bielarusi, In-t movy i lit. imia Ya. Kolasa i Ya. Kupaly ; navuk. red. V. A. Maksimovich. – Minsk : Bielarus. navuka, 2008. – S. 89–104.
10. Drozd, D. M. Niaprazil'nyja pieraklady jak krynicy pamylak u bijahrafii Vincenta Dunina-Marcinkievicha / D. M. Drozd // Rodnaje slova. – 2022. – № 3.
11. Pinski ziemski sud 1779–1781 // Nacyjanal'ny histarychny arkhiu Bielarusi. – F. 1777. Vop. 1. Spr. 12. Ark. 1975–1975adv.
12. Klimchuk, F. Pra movu pjesy «Pinskaja shliakhta» [Elieكتروнный ресурс] // F. Klimchuk // Histarychnaja Brama : hist.-krajazn. chasop. / vyd. i red. M. Sinkievich. – 2010. – № 1. – S. 143–150. – Rezhym dostupu: <http://brama.brestregion.com/nomer25/artic17.shtml>. – Data dostupu: 18.11.2022.
13. Ruckaja, A. V. Mietodyka vykladannia bielaruskaj litaratury [Elieكتروнный ресурс] : vucheb. dapam. / A. V. Ruckaja, M. U. Hryn'ko. – Minsk : Vyd-va Hraucova, 2010. – 184 s. – Rezhym dostupu: http://ebooks.grsu.by/vikl_bel_lit/tema-23-vyvuchenne-biyagrafii-pismennika.htm. – Data dostupu: 20.11.2022.

14. Sovriemiennyye podkhody k izuchieniju biografii pisatielia: 20 priimov [Elektronny resurs] / Briest. obl. in-t razvitija obrazovaniya. – Rezhym dostupu: <https://boiro.by/servis/arkhiv-meropriyatii/document-176703.html>. – Data dostupu: 13.11.2022.
15. Pokusajev, Ye. Osobyj litieraturovedchieskij zhanr // Ye. Pokusajev // Vopr. lit. – 1973. – № 10.
16. Diemchienko, A. A. Nauchnaja biografiya pisatielia kak tip litieraturovedchieskogo issledovaniya [Elektronny resurs] / A. A. Diemchienko. – Rezhym dostupu: <https://cyberleninka.ru/article/n/nauchnaya-biografiya-pisatelya-kak-tip-literaturovedcheskogo-issledovaniya-statya-pervaya>. – Data dostupu: 20.11.2022.
17. Zaprudski, I. Intymny «dzionnik» Vincenta Dunina-Marcinkievicha [Elektronny resurs] / I. Zaprudski // Pr. kaf. historyi bielarus. lit. Bieldziarzhuniviersiteeta : navuk. zb. – Minsk, 2002. – Vyp. 3. – S. 48–58. – Rezhym dostupu: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/32908/1/Intymny%20dzionnik%20Vincjenta%20Dunina-Marcinkevicha.pdf>. – Data dostupu: 20.11.2022.
18. Yanushkievich, Ya. Za arkhiumym paroham. Bielaruskaja litaratura XIX–XX stahoddziau u sviatlie arkhiumykh poshukau / Ya. Yanushkievich. – Minsk : Mast. lit., 2002. – 381 s.
19. Vincent Dunin-Marcinkievich u jeurapiejskim kanteksie : materyjaly Mizhnar. navuk.-prakt. kanf., prysviech. 200-hoddziu Vincenta Dunina-Marcinkievicha, Minsk, 5–6 liut. 2008 h. / NAN Bielarusi, In-t movy i lit. imia Ya. Kolasa i Ya. Kupaly ; navuk. red. V. A. Maksimovich. – Minsk : Belarus. navuka, 2008. – 295 s.
20. Pasporta spicial’nostiei [Elektronny resurs] // Vysshaja attiestacionnaja komissija Riespubliki Bielarus’. – Rezhym dostupu: <https://www.vak.gov.by/pasport?title=10>. – Data dostupu: 12.11.2022.
21. 10.01.01 – bieloruskaja litieratura [Elektronny resurs] / Vysshaja attiestacionnaja komissija Riespubliki Bielarus’. – Rezhym dostupu: <https://www.vak.gov.by/node/3938>. – Data dostupu: 12.11.2022.
22. Mal’dzis, A. Kniha piershaja – kniha aposhnaja / A. Mal’dzis // Siejbity viechnaha : art. pra bielarus. pis’miennikau i dziejachau revaliucynaha rukhu 1863 hoda ; Skarynauskaja simvolika: vytoki, tradycyi, interpretacyi / G. Kisialiou ; navuk. red. V. A. Chamiarycki. – Minsk : Miedysont, 2009. – 544 s.
23. Pasporta nauchnykh spicial’nostiej [Elektronny resurs] // Vysshaja attiestacionnaja komissija (VAK) pri Ministierstvie nauki i vysshago obrazovaniya Rossiiskoj Fiedieracii. – Rezhym dostupu: <http://arhvak.minobrnauki.gov.ru/316>. – Data dostupu: 12.11.2022.
24. Pasporta nauchnykh spicial’nostiej [Elektronny resurs]. – Rezhym dostupu: <https://asp-knu.ua/doc/Pasport/10.00.00/10.01.01.pdf>. – Data dostupu: 12.11.2022.
25. Yanushkievich, Ya. Ziamlia kienatafau / Ya. Yanushkievich. – Minsk : Vyd. V. Khursik, 2009. – 264 s.
26. Lipski, U. Ja. Praudzivy apoviad pra tvoj i moj radavod / U. Lipski. – Minsk : Bielarus’, 1998. – 318 s.
27. Arlou, U. Siejbit viechnaha / U. Arlou // Smak Bielarushchyny / układ. L. H. Kisaliouva ; pradm. U. A. Arlova. – Minsk : Limaryus, 2013. – 498 s.
28. Kislicyna, H. M. Zhanr kvierendau u knihakh H. Kisaliouva / H. M. Kislicyna // Bielaruskaja litaratura i litaraturaznaustva : zb. navuk. art. : da 90-hoddzia In-ta litaraturaznaustva imia Yanki Kupaly ; układ. N. V. Yakavienka ; navuk. red. I. V. Savierchanka. – Minsk : Belarus. navuka, 2022.
29. Karpov, D. L. Vviedienije v litieraturovedienije : uchieb. posobie / D. L. Karpov ; Jarosl. gos. un-t im. P. G. Diemidova. – Jaroslavl’ : JarGU, 2015. – 108 s.
30. Yanushkievich, Ya. Patryjarkh Bielarushchyny / Ya. Yanushkievich // Zbor tvorau : u 2 t. / V. Dunin-Marcinkievich ; układ. z tekst. padrykht., pradm., pierakl. i ka-mient. Ya. Yanushkievicha. – Minsk : Mast. lit., 2007. – T. 1 : Dramatychnyja tvory, viershavanyja apoviesci i apaviadanni. – 494 s.

Рукапіс наступіў у рэдакцыю 21.12.2022